

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

КОРОЛЬ СВИТЛАНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 378.147:372.862

**ПРОФЕСІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
ІНЖЕНЕРНОГО ПРОФІЛЮ
В УНІВЕРСИТЕТАХ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2011

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор

РОМАНИШИНА Людмила Михайлівна,

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, професор кафедри педагогіки і психології.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор

ОРШАНСЬКИЙ Леонід Володимирович,

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, завідувач кафедри методики трудового і професійного навчання та декоративно-ужиткового мистецтва;

кандидат педагогічних наук

ПРАДІВЛЯНИЙ Микола Григорович,

Вінницький національний технічний університет, директор Центру технічного перекладу.

Захист відбудеться 23 червня 2011 р. о 12.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.03 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою: зала засідань (каб. № 30), вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розісланий 18 травня 2011 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

Г. М. Мешко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Стрімкий розвиток науки і техніки, що супроводжується зміною технологій, потребує реформ у системі підготовки інженерів відповідно до світових науково-освітніх стандартів. У сучасному розумінні інтегративної ролі інженера в суспільстві його конкурентоздатність визначається не лише високою кваліфікацією у технічній сфері, а й готовністю виконувати професійні завдання, використовуючи увесь спектр гуманітарних знань. Тому актуальним є отримання професійно спрямованих гуманітарних знань, якими оперуватиме майбутній фахівець у сфері своєї професійної діяльності. У результаті досліджень тенденцій використання гуманітарних знань у професійній діяльності інженера з'ясовано, що знання української мови як мови професії є обов'язковою умовою діяльності кожного освіченого фахівця, водночас економічна інтеграція держави у світове співтовариство вимагає володіння професійно спрямованою іноземною мовою, налагодження контактів у професійному середовищі потребує знань психології.

Проблему взаємопроникнення гуманітарних і технічних дисциплін докладно розглядали В. Бабушкіна, Н. Багдасар'ян, О. Вознюк, О. Ішакова, А. Непомнящий; гуманітаризацією інженерної освіти ґрунтовно займалися І. Кузнецова, А. Кочубей, В. Старжинський, Р. Петрунєва; питання про вдосконалення професійної підготовки фахівців у сучасній вищій школі знайшли відображення у наукових працях І. Зязюна, Н. Ничкало, Л. Романишиної, С. Сисоєвої та ін. Професійна спрямованість, як один із дидактичних принципів вищої школи, була предметом наукових розвідок О. Барабанщикова, В. Загвязинського, І. Ісаєва, А. Кудрявцева, М. Махмутова, Р. Нізамова, П. Підкасистого, О. Попової та ін. Однак проблема викладання гуманітарних дисциплін у контексті тісного зв'язку з майбутньою професією фахівців інженерного профілю практично не досліджувалась. Цей факт підтверджується результатами проведеного анкетування, що висвітлюють недоліки гуманітарної підготовки у ході професійного становлення цієї категорії фахівців, з-поміж яких виокремлюються: недостатні знання викладачів гуманітарних дисциплін особливостей професійної діяльності фахівців інженерного профілю; недооцінка студентами значення гуманітарних знань для їхньої успішної професійної діяльності; невміння студентів організувати і здійснювати діяльність зі самостійного набуття гуманітарних знань; відсутність інтерактивних методів імітування майбутньої професійної діяльності фахівців у процесі гуманітарної підготовки.

Аналіз теорії та практики гуманітаризації системи підготовки фахівців інженерного профілю у контексті реалізації принципу професійної спрямованості дозволив виділити низку суперечностей між: вимогами сучасного ринку праці до професійної компетентності фахівців інженерного профілю та недосконалістю їхньої гуманітарної підготовки, яка має сприяти професійній спрямованості та відповідати реальним умовам соціального замовлення; науково

доведеним позитивним впливом професійної спрямованості на предметну підготовку та недостатньою розробленістю її методичних аспектів у гуманітарній підготовці фахівців інженерного профілю в університетах. У зв'язку з цим виникла потреба наукового осмислення і практичного вирішення проблеми професійної спрямованості гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університетах.

Актуальність проблеми та наявні суперечності зумовили вибір теми дослідження **«Професійна спрямованість гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університетах».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка і є складовою комплексної наукової теми «Організаційно-педагогічні засади удосконалення підготовки майбутнього вчителя-гуманітарія в контексті ідей Болонського процесу» (№ 0108U000534). Тему дисертації затверджено вченою радою Хмельницького національного університету (протокол № 3 від 26 жовтня 2005 року) й узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 3 від 21 березня 2006 року).

Мета дослідження полягає у визначенні, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов забезпечення професійної спрямованості гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університетах.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань:**

1. На основі теоретичного аналізу наукових джерел розкрити сутність поняття «професійна спрямованість гуманітарної підготовки майбутніх фахівців інженерного профілю», обґрунтувати необхідність використання професійно-спеціальної основи в гуманітарному компоненті професійної підготовки інженерів.

2. Виявити стан і проаналізувати особливості професійно спрямованої гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університетах.

3. Розробити модель професійно спрямованої гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університетах та визначити педагогічні умови її дієвості.

4. Експериментально перевірити ефективність педагогічних умов та моделі професійно спрямованої гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університеті.

Об'єкт дослідження – професійно спрямована гуманітарна підготовка майбутніх інженерів.

Предмет дослідження – педагогічні умови забезпечення професійної спрямованості гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університетах.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять філософські положення про взаємну зумовленість та цілісність явищ і процесів дійсності, про вплив характеру і змісту

діяльності на професійне становлення майбутнього фахівця. Методологічними орієнтирами визначено: компетентнісний, комунікативний, діяльнісний, особистісно орієнтований та інтегративний підходи; концепції проектної технології (М. Бухаркіна, В. Гузєєв, Дж. Дьюї, І. Зимня, Г. Ільїн, Є. Полат, І. Чечель та ін.); теоретичні засади ігрового імітаційного моделювання (Л. Виготський, Д. Ельконін, Г. Щедровицький); концептуальні ідеї самокерованого навчання та навчальних стратегій (J. Biggs, N. Entwistle, F. Marton, R. Mayer, G. Pask, C. Weinstein та ін.); положення компетентнісного підходу в освіті (Н. Бібик, Е. Зеєр, Д. Іванов, К. Митрофанов, О. Пометун, А. Хуторської та ін.).

Для виконання поставлених завдань дослідження використано **комплекс методів дослідження**: *теоретичні* – аналіз літературних джерел з проблеми дослідження, що дало змогу уточнити зміст базових понять дослідження; порівняння, систематизація й узагальнення теоретичних та емпіричних даних, за допомогою яких виявлено стан професійно спрямованої гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університетах; моделювання – для визначення сутності і структури професійно спрямованої гуманітарної підготовки й обґрунтування її моделі; *емпіричні* – педагогічне спостереження, тестування, анкетування, бесіда – для діагностування рівня сформованості компетенцій; *педагогічний експеримент* – для створення та перевірки ефективності визначених педагогічних умов посилення професійної спрямованості гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університетах; *математичної статистики* – для аналізу, узагальнення та підтвердження достовірності отриманих результатів дослідження.

Експериментальна база та етапи дослідження. Дослідно-експериментальна робота виконувалася на базі Хмельницького національного університету з 2005 по 2010 рік. У цей період різними видами дослідження було охоплено 348 осіб (326 студентів напряму підготовки «Легка промисловість» та «Дизайн», які отримують кваліфікації інженера-технолога, інженера-конструктора, інженера-експерта, модельєра-конструктора, дизайнера; 22 викладачі кафедр романо-германських мов, практичної психології та педагогіки, української філології). Дослідження здійснювалось у три етапи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

– *вперше* розроблено модель професійно спрямованої гуманітарної підготовки, яка містить такі компоненти: соціальне замовлення, мету, зміст, принципи, методи та засоби; особливості підготовки і педагогічні підходи; напрями формування професійно гуманітарних компетенцій та педагогічні умови (вдосконалення самостійної професійно спрямованої пізнавальної діяльності студентів шляхом використання навчальних стратегій; використання рольових і ділових ігор для імітації професійної діяльності майбутніх фахівців; застосування методу проектів як засобу інтеграції гуманітарних і професійних знань студентів); компоненти, критерії та рівні

сформованості компетенцій і результат;

– *доведено* необхідність поглибленого використання професійно-спеціальної основи у змісті дисциплін гуманітарного циклу, а також удосконалення методичних аспектів професійної спрямованості гуманітарної підготовки студентів;

– *розкрито й уточнено* сутність поняття «професійна спрямованість гуманітарної підготовки майбутніх фахівців інженерного профілю»;

– *подальшого* розвитку набули сутнісні характеристики компетенцій, які формуються у процесі професійно спрямованої гуманітарної підготовки.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що розроблено, апробовано й упроваджено в практику тренінгову програму навчальних стратегій; міжпредметний проект професійного спрямування з індивідуальними картками його учасників та методикою діагностування; сценарії професійно спрямованих рольових і ділових ігор для формування у майбутніх інженерів професійно гуманітарних компетенцій.

Результати дослідження **впроваджено** у навчальний процес Хмельницького національного університету (довідка № 59 – 725 від 27.01.2010 р.), Черкаського державного технологічного університету (довідка № 502/01 від 07.04.2010 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 119 – 33/03 від 04.02.2010 р.), Української інженерно-педагогічної академії, м. Харків (довідка № 106 – 04 – 54 від 27.01.2010 р.)

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідалися й обговорювалися на конференціях: *міжнародних* – «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи» (Хмельницький, 2005); «Іноземномовна комунікація: здобутки та перспективи» (Тернопіль, 2008); «Інтеграційні процеси у викладанні іноземних мов: теоретичні засади та прикладні аспекти» (Львів, 2009); «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2009); «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблема» (Вінниця, 2010); «Освіта та наука XXI сторіччя – 2010» (Софія, 2010); *всукраїнських* – «Сучасні психолого-педагогічні тенденції розвитку освіти у вищих навчальних закладах України» (Хмельницький, 2007); «Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень та навчання іноземних мов» (Хмельницький, 2008).

Окремі положення дослідження обговорювалися на *навчально-методичних семінарах*: «Deutsch für den Beruf» (Гете-Інститут, Київ, 2000), «Lernerzentrierter Unterricht in Deutsch als Fremdsprache» (Гете-Інститут, Київ, 2000), «Sprache und Methodik» (Гете-Інститут, Львів, 2000), «Fortbildungsdidaktik für Multiplikatoren» (Гете-Інститут, Київ, 2001), «Einstieg in den kommunikativen und lernaktiven Deutschunterricht» (Гете-Інститут, Київ, 2007).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження висвітлено в 11 одноосібних

публікаціях, з яких 7 статей у наукових фахових виданнях.

Структура дисертаційного дослідження. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (286 найменувань, з них 54 іноземними мовами) та 13 додатків на 49 сторінках. У роботі містяться 31 таблиця та 20 рисунків на 20 сторінках. Повний обсяг тексту складає 266 сторінок, основний зміст викладено на 185 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито методологічну основу дослідження, висвітлено наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію дисертації та упровадження її результатів у практику.

У першому розділі – «Професійна спрямованість гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університетах як педагогічна проблема» – проаналізовано сучасний стан дослідженості проблеми у психолого-педагогічній літературі; уточнено сутність принципу професійної спрямованості та його значення для гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університетах; розкрито специфіку змісту професійно орієнтованих гуманітарних дисциплін та розглянуто їх дидактичну можливість щодо формування професійно гуманітарних компетенцій фахівців; конкретизовано компетенції, що формуються в результаті професійно спрямованої гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університетах.

Проведений аналіз науково-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми дозволив з'ясувати, що професійну спрямованість розглядають у контексті особистості, колективу, навчального процесу. Науковці виділяють два підходи щодо трактування цієї дефініції: перший – це система потреб, мотивів, інтересів і нахилів, які виражають позитивне ставлення до майбутньої професії (О. Каганов, Г. Ханцева, Л. Сподін та ін.); другий – проблема добору змісту освіти на основі міжпредметних зв'язків загальнонаукових, загально-професійних та спеціальних дисциплін (А. Кудрявцев, Н. Лемешко, Н. Самарук та ін.). Доцільним є поєднання цих обох підходів (О. Попова, О. Василевська) і тлумачення «професійної спрямованості гуманітарної підготовки» як розвиток професійних якостей фахівця та добір змісту, методів і форм гуманітарної підготовки на основі міжпредметних зв'язків з орієнтацією на майбутню професійну діяльність. Принцип професійної спрямованості навчання передбачає загальну орієнтацію всіх дисциплін, що вивчаються, на кінцеві результати навчання студентів, пов'язаних з набуттям конкретної спеціальності (Д. Чернилевський). Гуманітарний компонент професійної освіти інженера, зумовлений вивченням таких дисциплін, як «Історія України», «Філософія», «Політологія», «Правознавство», «Релігієзнавство», «Українська мова за професійним спрямуванням», «Іноземна мова за професійним спрямуванням», «Психологія», «Культурологія», «Логіка» та ін., відповідає

за формування гармонійно розвинутої особистості, виховання культури та моральності сучасного фахівця, сприяє розвитку інтелектуального та духовного потенціалу. Важливим є й те, що, окрім загальноосвітньої ролі, знання з гуманітарних дисциплін широко використовуються у повсякденній професійній діяльності інженера, зокрема: спілкуванні з колегами, клієнтами, веденні документації, роботі з іншомовними джерелами з фаху, налагодженні міжособистісних зв'язків у колективі тощо. З'ясовано, що саме використання гуманітарних знань у професійній діяльності інженера зумовлює їх професійну спрямованість та пояснює виокремлення деяких гуманітарних дисциплін із загального спектра як професійно орієнтованих. В першу чергу це стосується таких навчальних дисциплін: «Українська мова за професійним спрямуванням», «Іноземна мова за професійним спрямуванням» та «Психологія».

На основі аналізу стану гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю виділено її *особливості*: професійну спрямованість курсу мовних дисциплін на спеціалізацію, яку опановує студент; короткий термін вивчення гуманітарних дисциплін; переважання студентів з аналітичним типом мислення; низький рівень мотивації до вивчення гуманітарних дисциплін; включення до змісту мовної підготовки типових ситуацій професійного спілкування; формування навичок оформлення та написання професійної документації; інтеграцію філологічних і техніко-технологічних знань; формування психологічної грамотності.

Визначено *специфіку* гуманітарної підготовки, яка полягає у тому, що вивчення мовних дисциплін гуманітарного циклу дозволяє здійснити різноманітне предметне наповнення, зокрема фахового спрямування, та спільно з «Психологією» забезпечує розвиток таких якостей майбутнього фахівця, як комунікабельність, уміння пристосовуватися до нового колективу, готовність адаптуватися до нових умов професійної діяльності, регулювати взаємини між людьми у процесі спільної діяльності, запобігати виникненню конфліктів тощо. Встановлено, що група дисциплін гуманітарного циклу дозволяє сформувати соціальну компетенцію як готовність і здатність до співіснування у професійному соціумі та компетенцію самостійної пізнавальної діяльності як готовність і здатність до цілеспрямованого, планомірного способу дій у виконанні завдань та вирішенні проблем. Досліджено, що в результаті вивчення окремої гуманітарної дисципліни за професійним спрямуванням формується професійно спрямована предметна компетенція як здатність особистості здійснювати діяльність у будь-якій професійно спрямованій предметній сфері. Так, дисципліна «Іноземна мова за професійним спрямуванням» уможливує формування професійно спрямованої іншомовної компетенції, «Українська мова за професійним спрямуванням» – професійно спрямованої україномовної компетенції, «Психологія» – професійно спрямованої психологічної компетенції.

За результатами констатувального етапу педагогічного експерименту встановлено, що студенти мають недостатній рівень володіння професійно спрямованими гуманітарними знаннями,

слабку мотивацію до вивчення гуманітарних дисциплін; професійна спрямованість знаходить відображення лише в оглядово-інформаційних навчальних матеріалах гуманітарних дисциплін та їх пасивному опрацюванні. Так, за результатами оцінювання рівнів володіння студентами професійно-спрямованою іноземною мовою – низький рівень зафіксовано у 63,7 % студентів, середній – у 21,2 %, високий – у 15,1 %. Щодо мотивації, то більшість студентів (80,3 %) стверджують, що вивчають гуманітарні дисципліни, оскільки це регламентовано навчальним планом; тільки 21,6 % опитаних за можливості обирали серед навчальних дисциплін віддали б перевагу вивченню лише однієї з гуманітарних дисциплін (здебільшого іноземної мови); 39,9 % вважає, що вивчення гуманітарних дисциплін не має особливого значення для їхньої майбутньої професійної діяльності.

Тривале спостереження за процесом викладання гуманітарних дисциплін виявило, що традиційна практика гуманітарної підготовки лише частково містить професійно спрямований зміст, тому не забезпечує орієнтації студентів на обрану професію, оскільки методи навчання і форми роботи не умотивовують оволодіння професійно спрямованими гуманітарними знаннями; не здійснюються у належний спосіб міжпредметні зв'язки між фаховими дисциплінами та дисциплінами гуманітарного циклу; студенти не володіють знаннями і вміннями продуктивної організації навчальної діяльності з опанування професійно спрямованих гуманітарних знань; рівень володіння професійно спрямованими гуманітарними знаннями студентів інженерного профілю університетів не відповідає вимогам сучасного ринку праці.

Отримані результати дають підстави для узагальнення про необхідність посилення професійної спрямованості гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університеті.

У другому розділі – «Обґрунтування педагогічних умов і моделі забезпечення професійної спрямованості гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університетах та їх реалізація» – визначено комплекс педагогічних умов та обґрунтовано модель професійно спрямованої гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університетах; розроблено методику формувального експерименту; здійснено аналіз та узагальнення результатів дослідження.

За результатами вивчення науково-педагогічної літератури та досвіду гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університетах розроблено *модель* професійно спрямованої гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університетах (рис. 1).

Пріоритетними *ознаками моделі* професійно спрямованої гуманітарної підготовки є: соціальна зумовленість підготовки, врахування вимог до сучасного інженера у сфері гуманітарних знань; проблемно-пізнавальний характер навчальної діяльності з елементами самокерованості; врахування індивідуальних особливостей особистості для незалежного і самостійного процесу пізнання; професійно спрямована діяльно-активна природа гуманітарної підготовки. Модель

враховує особливості професійної діяльності інженерів і містить такі складові компоненти: соціальне замовлення, мету, зміст, принципи, методи і засоби; особливості підготовки; педагогічні підходи; педагогічні умови; напрями формування професійно гуманітарних компетенцій; компоненти, критерії, рівні сформованості компетенцій і результат.

Рис. 1. Модель професійно спрямованої гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю університету

Організація гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університеті передбачає дотримання певних педагогічних умов.

За результатами дослідження встановлено, що особливістю контингенту студентів інженерного профілю є їхнє орієнтування на вивчення технічних наук, тому *вдосконалення самостійної*

професійно спрямованої пізнавальної діяльності студентів шляхом використання навчальних стратегій є першою важливою педагогічною умовою, яка забезпечує самостійність, незалежність та свідомість у пізнавальній діяльності майбутніх фахівців. Обґрунтовано доцільність використання навчальних стратегій для вдосконалення самостійної професійно спрямованої пізнавальної діяльності студентів, представлено класифікацію навчальних стратегій, здійснено їх аналіз, охарактеризовано основні види навчальних стратегій: когнітивні (спрямовуються на продуктивне сприйняття і відтворення навчального матеріалу); метакогнітивні (передбачають контроль власних досягнень у процесі навчання); стратегії внутрішніх і зовнішніх ресурсів (уможливлюють якнайкраще використання зовнішніх обставин та внутрішнього стану людини для оволодіння новими знаннями). До основних ознак навчальних стратегій належать: сприяння ефективному процесу пізнання; розвиток мотивації; формування вольових якостей особистості (передовсім цілеспрямованості та наполегливості); активність у навчальному процесі та незалежність у навчанні; індивідуалізація, саморозвиток майбутнього фахівця; підтримка у професійній діяльності; економія навчального часу на практичних заняттях. Для реалізації цієї педагогічної умови розроблено тренінгову програму інтегрування навчальних стратегій у процес гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю.

Наповнення гуманітарних дисциплін професійно спрямованим змістом на рівні інформації не вирішує проблеми його активного засвоєння, не сприяє виникненню позитивної мотивації до оволодіння гуманітарними знаннями, тому *використання професійно спрямованих рольових і ділових ігор для імітації професійної діяльності майбутніх інженерів* є другою необхідною педагогічною умовою підвищення зацікавлення й мотивації студентів до вивчення професійно спрямованих гуманітарних дисциплін, активізації їхньої пізнавальної діяльності, сприяння ефективному й якісному проведенню занять, використання функцій, що виконують професійно спрямовані рольові і ділові ігри: мотиваційно-спонукальну, інформаційно-навчальну, евристичну, виховну, комунікативну, рефлексивно-оцінну, контрольну-психотерапевтичну. На основі дослідження сутності, структури і функцій професійно спрямованих рольових і ділових ігор, як методу імітації ситуацій та комплексних процесів з майбутньої професійної діяльності фахівця, розроблено комплекс ігор з гуманітарних дисциплін для студентів інженерних спеціальностей.

Застосування методу проектів як засобу інтеграції гуманітарних і професійних знань студентів – третя педагогічна умова, що передбачає вирішення проблем усвідомлення студентами інженерного профілю значення гуманітарних знань для їхньої професійної діяльності та вивчення викладачами-гуманітаріями окремих аспектів інженерного фаху шляхом налагодження міжпредметних зв'язків між гуманітарними і профільними дисциплінами, інтеграції гуманітарних і професійних знань, можливості на практиці відчути значення як фахової, так і гуманітарної складової освіти. Для її реалізації було розроблено міжпредметний проект професійного

спрямування, який уможливив: подолання інертності і безініціативності як студентів, так і викладачів; активізацію знань з різних сфер у процесі їх практичного використання; розвиток самостійності студентів, їхнього творчого мислення, уваги, інтересу до циклу соціально-гуманітарних дисциплін. Для інтеграції обрали такі навчальні дисципліни: «Українська мова за професійним спрямуванням», «Іноземна мова за професійним спрямуванням», «Психологія», «Основи конструювання виробів» та «Матеріалознавство виробів».

Зазначені педагогічні умови сприяли дієвості розробленої моделі професійно спрямованої гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю університету, що було підтверджено у процесі проведення формувального етапу педагогічного експерименту, який здійснювався у три етапи.

Перший етап спрямований на формування компетенції самостійної пізнавальної діяльності студента, тобто створення підґрунтя для свідомого оволодіння гуманітарними знаннями, набуття вмінь самостійно керувати процесом пізнання. Тому впровадження розроблених педагогічних умов було розпочато з удосконалення самостійної професійно спрямованої діяльності студентів шляхом використання навчальних стратегій. Застосування тренінгу навчальних стратегій у процесі професійно спрямованої гуманітарної підготовки дозволило студентам із переважно аналітичним типом мислення налаштуватися на вивчення дисципліни гуманітарного циклу, визначити індивідуальний тип сприйняття і засвоєння гуманітарного навчального матеріалу для вироблення власного стилю навчання, ознайомитися з широким спектром пізнавальних стратегій навчання та вибрати для роботи ті, що відповідають індивідуальному типу сприйняття та покращують засвоєння професійно спрямованого навчального матеріалу з гуманітарних дисциплін.

Організація *другого етапу* була зорієнтована здебільшого на розвиток професійно спрямованої предметної та соціальної компетенцій. Упровадження ігрових методів професійного спрямування у процес гуманітарної підготовки сприяло підвищенню активності студентів на заняттях, посиленню мотивації, наближенню гуманітарної підготовки до професійної діяльності майбутніх інженерів.

Завдання *третього етапу* полягало в застосуванні методу проектів як інтеграції фахових і гуманітарних знань студентів. Виконання групової проектної роботи з вирішення професійних завдань потребувало від студентів високого рівня самостійності, вміння співпрацювати, володіння фаховими і гуманітарними знаннями з теми проекту, що пояснює реалізацію цієї педагогічної умови на завершальному етапі дослідження. Актуалізуючи наявні знання студентів та інтегруючи їх у практичній діяльності професійного спрямування, метод проектів сприяв розвитку компетенції самостійної пізнавальної діяльності, професійно спрямованих предметної та соціальної компетенцій.

Дієвість комплексу визначених педагогічних умов для забезпечення професійної спрямованості гуманітарної підготовки студентів перевірено за рівнем сформованості їхніх компетенцій шляхом використання методів анкетування, тестування, спостереження. Визначено компоненти, критерії і показники досліджуваних компетенцій. Критеріями і показниками організаційного компонента компетенції самостійної пізнавальної діяльності є *цілеспрямованість* як уміння конкретно визначати цілі своєї діяльності та пріоритети; *організованість* як уміння систематично працювати над завданнями, ретельно плануючи кроки своєї діяльності; операційного компонента – *самостійність* як уміння виконувати комплексні завдання без сторонньої допомоги, самостійно знаходячи допоміжні засоби; *гнучкість* як уміння швидко адаптуватися до нової ситуації, переносячи методи виконання завдань з однієї сфери на іншу; когнітивного компонента – *готовність вчитись* як прагнення подальшого поповнення знань; *стратегічність* як знання методів, володіння навчальними стратегіями для поповнення знань.

Сформованість функціонального компонента професійно спрямованої предметної компетенції визначали за критерієм *наявності професійно спрямованих знань, умінь і навичок з конкретного гуманітарного предмету*, де показниками було обрано рівень знань, умінь і навичок; здатність застосовувати їх для виконання професійних завдань; мотиваційного компонента за критерієм – *прагнення до подальшого вивчення гуманітарних дисциплін*, де показником є наявність стійкого інтересу і позитивної мотивації до вивчення гуманітарних дисциплін, усвідомленість їх значущості для майбутньої професійної діяльності.

Особистісний і діяльнісний компоненти соціальної компетенції перевірялися за такими критеріями і показниками: *відповідальність* як уміння її усвідомлювати; *стійкість до конфліктів* як уміння запобігати конфліктам; *критичність* як здатність адекватно сприймати та конструктивно висловлювати критику; *комунікативність* як уміння спілкуватися; *контактність* як уміння легко порозумітися з оточенням; *командність* як уміння присвячувати себе спільному досягненню цілей команди.

Для визначення рівнів сформованості компетенцій враховувалась сукупність визначених критеріїв. Рівні сформованості компетенцій теоретично обґрунтовано як високий, середній, низький.

Високий рівень. Респондент досконало володіє технологіями усного та писемного спілкування на професійну тематику як українською, так й іноземною мовами, вміє адекватно оцінювати власні здібності, психологічні особливості, регулювати свій емоційний стан, долати критичні професійні ситуації, має стійку мотивацію до вивчення гуманітарних дисциплін; здатний до роботи у команді, бере на себе відповідальність та активну участь у спільній реалізації професійних питань, вміє визначати власний стиль навчання для поповнення знань з різних галузей.

Середній рівень. Респондент добре володіє технологіями усного та писемного спілкування на професійну тематику як українською, так і іноземною мовами, інколи помиляється, вміє адекватно оцінювати власні здібності, психологічні особливості, однак не завжди успішно регулює свій емоційний стан та долає критичні професійні ситуації, має стійку мотивацію до вивчення окремих дисциплін гуманітарного циклу; здатний працювати у команді, хоча не завжди готовий уважно вислухати і прийняти думку інших, тому результат співпраці не завжди є успішним; здатний аналізувати свій стиль навчання, однак не регулярно планує його етапи, не систематично звертається до пошуку відповідної для нього навчальної стратегії, надаючи перевагу швидкому, а не продуктивному способу опрацювання навчального матеріалу

Низький рівень. Респондент слабо володіє технологіями усного та писемного спілкування на професійну тематику як українською, так і іноземною мовами, припускається помилок у професійному спілкуванні; не повною мірою вміє оцінювати власні здібності, психологічні особливості, регулювати свій емоційний стан та долати критичні професійні ситуації, має нестійку мотивацію до вивчення дисциплін гуманітарного циклу; не завжди охоче працює в команді та йде на контакт з іншими.

У результаті проведення дослідно-експериментальної роботи відзначено позитивну динаміку в показниках сформованості компонентів професійно спрямованої предметної компетенції, соціальної компетенції та компетенції самостійної пізнавальної діяльності студентів експериментальних груп (табл.1).

Так, наприкінці дослідження 34,72 % студентів експериментальних груп досягли високого рівня сформованості професійно спрямованої предметної компетенції (на початку їх було 17,5 %), натомість лише 24,66 % студентів контрольних груп досягли високого рівня, що свідчить про незначні позитивні зміни порівняно з початковим етапом (20,23 %). Водночас наприкінці експерименту в контрольних групах виявилось більше студентів, які знаходилися на низькому рівні (41,09 %) порівняно зі студентами експериментальних груп (19,45 %).

Таблиця 1

Рівні сформованості компетенцій
професійно спрямованої гуманітарної підготовки майбутніх інженерів
(спеціальності: «Легка промисловість», «Дизайн»)

Компетенції	Групи	Кількість студентів	Етапи експерименту	Рівні сформованості					
				Високий		Середній		Низький	
				абс.	%	абс.	%	абс.	%
Професійно спрямована предметна	ЕГ	80	Початок	14	17,50	18	22,5	48	60,00
		72	Кінець	25	34,72	33	45,83	14	19,45
	КГ	84	Початок	17	20,24	19	22,62	48	57,14
		73	Кінець	18	24,66	25	34,25	30	41,09
Самостійна пізнавальна	ЕГ	80	Початок	22	27,5	35	43,75	23	28,75
		72	Кінець	28	38,89	34	47,22	10	13,89

діяльність	КГ	84	Початок	24	28,57	37	44,05	23	27,38
		73	Кінець	23	31,50	32	43,84	18	24,66
Соціальна	ЕГ	80	Початок	19	23,75	32	40,00	29	36,25
		72	Кінець	26	36,11	34	47,22	12	16,67
	КГ	84	Початок	21	25,00	34	40,48	29	34,52
		73	Кінець	20	27,40	31	42,47	22	30,13

Щодо компетенції самостійної пізнавальної діяльності, то якісні показники в експериментальних групах становили 86,11 %, у контрольних – 75,34 %. Виявлено, що студенти експериментальних груп краще вміють застосовувати пізнавальні стратегії навчання для опанування професійно спрямованими гуманітарними знаннями та є самостійними і незалежними у навчанні.

Відповідно до результатів діагностування компонентів соціальної компетенції, якісні показники в експериментальних групах на 13,46 % вищі, ніж у контрольних. Спостереження засвідчило більш успішнішу взаємодію в експериментальній групі, яка зумовлювалася високим рівнем розвитку у студентів здатності до вирішення конфліктних ситуацій, пошуку компромісів та налагодження дружніх стосунків.

Для визначення вірогідності одержаних результатів використовувався коефіцієнт Пірсона, який потребував висунення нульової гіпотези H_0 : експериментальні та контрольні групи не мають суттєвих, статистично значущих розбіжностей. На основі отриманого значення критерію Пірсона доведено достовірність отриманих результатів, тобто впровадження моделі та педагогічних умов професійно спрямованої гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю університету є ефективним.

Дослідно-експериментальним шляхом встановлено, що не всі студенти експериментальних груп досягли високого і середнього рівнів розвитку досліджуваних компетенцій. Це пояснюється тим, що частина майбутніх інженерів не виявила схильності до вивчення окремих гуманітарних дисциплін, а тому не досягла відповідної мотивації стосовно значення гуманітарних знань для успішного здійснення майбутньої професійної діяльності.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення з проблеми професійного спрямування гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університетах. Запропоновано педагогічні умови та модель професійно спрямованої гуманітарної підготовки майбутніх фахівців. Отримані результати формульованого експерименту свідчать про ефективність проведеного дослідження і дозволяють зробити загальні **висновки**.

1. Теоретичний аналіз наукових джерел дає підстави стверджувати, що під сутністю поняття «професійна спрямованість гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю» розуміється добір змісту, методів і форм навчання на основі міжпредметних зв'язків з орієнтацією на професійну діяльність фахівця. Обґрунтування поняття «професійна спрямованість», як одного з основних дидактичних принципів професійної підготовки фахівців інженерного профілю,

дозволило визначити основні напрями реалізації цього принципу у гуманітарній підготовці та його взаємодію з іншими дидактичними принципами. На підставі аналізу сучасних тенденцій використання гуманітарних знань у професійній діяльності інженера обґрунтовано необхідність включення професійно-спеціальної основи в гуманітарний компонент інженерної освіти, зумовленої потребою використання української та іноземної мов для професійного спілкування, а також психологічних знань у своїй професійній діяльності.

2. З'ясовано, що особливістю гуманітарної підготовки майбутніх фахівців інженерного профілю є професійна спрямованість курсу мовних дисциплін, короткий термін навчання гуманітарних дисциплін, переважання студентів з аналітичним типом мислення, невисокий рівень мотивації до вивчення гуманітарних дисциплін, включення до змісту мовної підготовки типових ситуацій професійного спілкування, формування навичок оформлення та написання професійної документації, інтеграція філологічних і технічних знань, формування психологічної грамотності. За результатами вивчення специфіки гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю виявлено потенційні можливості щодо реалізації принципу професійної спрямованості у процесі цієї підготовки. Це такі дисципліни гуманітарного циклу, як «Українська мова за професійним спрямуванням» та «Іноземна мова за професійним спрямуванням», що мають різне предметне наповнення, зокрема фахового спрямування, тому у змісті, методах і формах викладання цих дисциплін використовувались елементи знань, умінь і навичок майбутньої професії. Специфіка гуманітарної дисципліни «Психологія» дозволила розвивати у студентів ті якості сучасного інженера, які у майбутньому забезпечуватимуть емоційний комфорт у виробничому колективі.

Теоретично обґрунтовано, що у процесі професійно спрямованої гуманітарної підготовки розвиваються окремі компетенції як складові загальної професійної компетентності, зокрема: соціальна компетенція (готовність і здатність до існування в професійному соціумі), компетенція самостійної пізнавальної діяльності (готовність і здатність до цілеспрямованого, планомірного способу дій у виконанні завдань та вирішенні проблем), професійно спрямована предметна компетенція (здатність здійснювати діяльність у будь-якій професійно спрямованій предметній сфері). Їх сформованість узгоджується з дисциплінами: «Іноземна мова за професійним спрямуванням», яка сприяє формуванню професійно спрямованої іншомовної компетенції; «Українська мова за професійним спрямуванням» – професійно спрямованої україномовної компетенції; «Психологія» – професійно спрямованої психологічної компетенції. Рівні сформованості компетенцій теоретично обґрунтовано як високий, середній та низький.

3. Аналіз стану гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю університету дозволив констатувати неспроможність повною мірою формувати і розвивати зазначені компетенції через низку причин, що характеризуються порушенням принципу професійної спрямованості, з-поміж яких: відсутність інтерактивних методів імітування майбутньої

професійної діяльності фахівців у гуманітарній підготовці, що не створює умов для реалізації принципу професійної спрямованості, послаблює міжпредметні зв'язки між гуманітарними професійно орієнтованими дисциплінами; невміння студентів організувати і здійснювати самостійну діяльність з набуття гуманітарних знань, що заважає їм успішно засвоювати програмний зміст гуманітарних дисциплін, розвивати, поглиблювати й удосконалювати наявні знання, ускладнює засвоєння навчально-інформаційного матеріалу зі спеціальності; недостатні знання викладачів з гуманітарних дисциплін основ професійної діяльності фахівців інженерного профілю, що гальмує реалізацію професійно спрямованої гуманітарної підготовки; недооцінка студентами значення гуманітарних знань для їхньої майбутньої професійної діяльності, що пояснює наявність здебільшого зовнішньої мотивації до вивчення дисциплін гуманітарного циклу.

4. З метою усунення недоліків реалізації професійної спрямованості гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університетах розроблено модель професійно спрямованої гуманітарної підготовки, яка містить такі взаємопов'язані складові: соціальне замовлення, мету, зміст, принципи, методи і засоби, особливості підготовки, педагогічні підходи, педагогічні умови, напрями формування професійно гуманітарних компетенцій, компетенції, компоненти, критерії, рівні сформованості компетенцій і результат. Теоретично обґрунтовано та практично перевірено педагогічні умови дієвості моделі професійно спрямованої гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю університету (вдосконалення самостійної професійно спрямованої пізнавальної діяльності студентів шляхом використання навчальних стратегій; використання рольових і ділових ігор для імітації професійної діяльності майбутніх фахівців; застосування методу проектів як засобу інтеграції гуманітарних і професійних знань студентів).

Отримані результати формувального експерименту дозволяють стверджувати, що запропонована модель та визначені педагогічні умови забезпечують ефективну реалізацію професійної спрямованості під час вивчення гуманітарних дисциплін фахівцями інженерного профілю в університетах. Достовірність результатів дослідження підтверджена методом математичної обробки з використанням критерію Пірсона.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми професійно спрямованої гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університетах. Подальшого наукового вивчення потребують: технологія організації гуманітарної підготовки майбутніх інженерів, умови використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій в освітньо-гуманітарній сфері, вплив інноваційного навчання на розвиток професійної спрямованості гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університетах.

**ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНО В ТАКИХ
ПУБЛІКАЦІЯХ:**

Статті у наукових фахових виданнях

1. Король С. В. Мотивація професійної спрямованості навчання іноземної мови студентів технічних спеціальностей / С. В. Король // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Педагогіка. – 2007. – № 2. – С. 92 – 95.

2. Король С. В. Професійна спрямованість навчання як принцип дидактики вищої школи / С. В. Король // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / редкол. : І. А. Зязюн (голова) [та ін.]. – Київ–Вінниця, 2008. – Вип. 20. – С. 36 – 39.

3. Король С. В. Індивідуальні стратегії навчання як засіб підвищення ефективності самостійної роботи студентів / С. В. Король // Людинознавчі студії : зб. наук. пр. Дрогобицького держ. пед. ун-ту імені Івана Франка / Ред. кол. : Т. Біленко (голов. ред.), М. Чепіль [та ін.]. – Дрогобич, 2009. – Вип. 19 : Педагогіка. – С. 135 – 145.

4. Король С. В. Використання методу проектів для посилення професійної спрямованості гуманітарних дисциплін у підготовці майбутніх інженерів / С. В. Король // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України [Електронний ресурс] : електрон. наук. фах. вид. – 2010. – Вип. 1. Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Vnadps/2010_1/10ksvpmi.pdf. – Заголовок з екрана.

5. Король С. В. Модель професійно-спрямованої гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю університету / С. В. Король // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. : Педагогіка та психологія. – Чернівці, 2010. – Вип. 500. – С. 78 – 87.

6. Король С. В. Специфіка підготовки майбутніх інженерів з гуманітарних дисциплін / С. В. Король // Зб. наук. пр. Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького : Педагогічні та психологічні науки. – Хмельницький : Вид. НАДПСУ. 2010. – № 53. – С. 45 – 47.

7. Король С. В. Стан професійно-спрямованої іншомовної підготовки фахівців інженерного профілю університету/ С. В. Король // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / редкол. : І. А. Зязюн (голова) [та ін.] – Київ-Вінниця, 2010. – Вип. 24. – С. 385 – 390.

Матеріали в збірниках конференцій

8. Король С. В. Знання іноземної мови як невід’ємна частина професійної компетентності висококваліфікованого фахівця // Сучасні психолого-педагогічні тенденції розвитку освіти у вищих навчальних закладах України : Матеріали Всеукр. наук.-теор. конф. (18 – 19 жовтня 2007 р., м. Хмельницький) / Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2007. – С. 161 – 162.

9. Король С. В. Принцип професійної спрямованості у навчанні іноземної мови студентів

технічних університетів // Іноземномовна комунікація: здобутки та перспективи: Матеріали II Міжнар. наук. конф. (24 – 25 квітня 2008 р., м. Тернопіль) / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль, 2008. – С.294 – 296.

10. Король С. В. Використання професійно-спрямованих рольових та ділових ігор на занятті з іноземної мови // Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору : Матеріали IV Міжнар. науково-практична конф. (26 – 28 листопада 2009 р., м. Київ) / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2009. – С. 248 – 253.

11. Король С. В. Роль гуманітарних знань у підготовці фахівців інженерного профілю // Матеріали за 6-а междунар. научна практична конф., «Образование и наука 21 век» (17 – 25 жовтня 2010 р., м. Софія) Том 11 : Педагогические науки. – София : «Бял ГРАД БГ» ООД. – С. 97 – 99.

АНОТАЦІЇ

Король С.В. Професійна спрямованість гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університетах. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2011.

Дисертація присвячена дослідженню проблеми професійної спрямованості гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університетах. У роботі з'ясовано особливості гуманітарної підготовки майбутніх фахівців інженерного профілю та її можливості щодо формування професійно гуманітарних компетенцій (професійно спрямованої предметної компетенції, соціальної компетенції, компетенції самостійної пізнавальної діяльності), визначено основні недоліки реалізації принципу професійної спрямованості у процесі гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університетах. Розроблено модель професійно спрямованої гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університетах та визначено педагогічні умови її дієвості (вдосконалення самостійної професійно спрямованої пізнавальної діяльності студентів шляхом використання навчальних стратегій; використання професійно спрямованих рольових і ділових ігор для імітації професійної діяльності майбутніх інженерів; застосування методу проектів як засобу інтеграції гуманітарних і професійних знань студентів). Проведений експеримент підтвердив дієвість розробленої моделі та реалізованих педагогічних умов.

Ключові слова: принцип професійної спрямованості, професійно гуманітарні компетенції, гуманітарна підготовка, комплекс педагогічних умов, модель професійно спрямованої гуманітарної підготовки фахівців інженерного профілю в університетах.

Король С.В. Профессиональная направленность гуманитарной подготовки специалистов инженерного профиля в университетах.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка. – Тернополь, 2011.

Диссертация посвящена исследованию проблемы профессиональной направленности гуманитарной подготовки специалистов инженерного профиля в университетах. Актуальность исследования обусловлена противоречиями между требованиями современного рынка труда к профессиональной компетентности специалистов инженерного профиля и несовершенством системы гуманитарной подготовки, которая должна способствовать профессиональной направленности и соответствовать реальным условиям социального заказа; между научно доказанным положительным влиянием профессиональной направленности на предметную подготовку и недостаточностью разработки ее методических аспектов в гуманитарной подготовке специалистов инженерного профиля в университетах.

В работе раскрыта сущность принципа профессиональной направленности и его значение для гуманитарной подготовки специалистов инженерного профиля в университетах. Результаты анализа тенденций использования гуманитарных знаний в профессиональной деятельности инженера подтвердили необходимость включения профессионально специальной основы в гуманитарный компонент инженерного образования.

Определены особенности гуманитарной подготовки будущих специалистов инженерного профиля: профессиональная направленность курса языковых дисциплин, короткий термин обучения гуманитарным дисциплинам, преобладание студентов с аналитическим типом мышления, невысокий уровень мотивации к изучению гуманитарных дисциплин, включение в содержание языковой подготовки типичных ситуаций профессионального общения, формирование навыков оформления и написания профессиональной документации, интеграция филологических и технических знаний, формирование психологической грамотности. Выявлено, что специфика гуманитарных дисциплин позволяет реализовать такие педагогические подходы, как компетентностный, коммуникативный, личностно ориентированный, деятельный, интегративный и сформировать профессионально гуманитарные компетенции (профессионально направленную предметную компетенцию, социальную компетенцию, компетенцию самостоятельной познавательной деятельности).

В диссертационном исследовании выделены основные недостатки профессионально направленной гуманитарной подготовки специалистов инженерного профиля в университетах: отсутствие интерактивных методов имитации будущей профессиональной деятельности

специалистов в процессе гуманитарной подготовки, что не создает условий для реализации принципа профессиональной направленности, ослабляет межпредметные связи между гуманитарными и профильными учебными дисциплинами; неумение студентов организовывать и осуществлять самостоятельную деятельность по овладению гуманитарными знаниями, что мешает им успешно усваивать программу профессионально направленных гуманитарных дисциплин, усовершенствовать имеющиеся знания, затрудняет усвоение материала по специальности; недостаточные знания преподавателей гуманитарных дисциплин основ профессиональной деятельности специалистов инженерного профиля, что сдерживает реализацию профессионально направленной гуманитарной подготовки; недооценка студентами значения гуманитарных знаний для их профессиональной деятельности, что объясняет наличие преимущественно внешней мотивации к изучению дисциплин гуманитарного цикла; несоответствие уровня владения профессионально направленными гуманитарными знаниями студентов инженерного профиля в университетах требованиям современного рынка труда.

Разработана модель профессионально направленной гуманитарной подготовки специалистов инженерного профиля в университетах, включающая такие компоненты: социальный заказ, цель, содержание, принципы, методы и средства; особенности подготовки, педагогические подходы, педагогические условия (усовершенствование самостоятельной профессионально направленной познавательной деятельности студентов путем использования учебных стратегий; использование профессионально направленных ролевых и деловых игр для имитации профессиональной деятельности специалистов; применение метода проектов как способа интеграции гуманитарных и профессиональных знаний будущих специалистов); направления формирования профессионально гуманитарных компетенций; развиваемые компетенции, их компоненты, критерии; уровни сформированности и результат. Сформированность каждого вида компетенций определялась на трех уровнях: высоком, среднем и низком.

Сравнение основных показателей сформированных компетенций в экспериментальных и контрольных группах, проверка полученных результатов методами математической статистики подтвердили эффективность разработанной модели и педагогических условий, обеспечивающих их действенность.

Ключевые слова: принцип профессиональной направленности, профессионально гуманитарные компетенции, гуманитарная подготовка, комплекс педагогических условий, модель профессионально направленной гуманитарной подготовки специалистов инженерного профиля в университетах

Korol S.V. Professional orientation of humanitarian preparation of engineering profile specialists in the universities. – Manuscript

Thesis for the degree of candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.04 – Theory and

Methods of Professional Education. – Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University.– Ternopil, 2011.

The thesis is devoted to the substantial issues of professional orientation of humanitarian preparation of engineering profile specialists in the universities. In the thesis the complex of pedagogical conditions of strengthening the professional orientation of humanitarian preparation of engineering profile specialists in the universities to develop competencies (professionally-designed stuff competence, social competence and competence of independent cognitive activity) is proposed. Pedagogical conditions of effectiveness of future engineer training to the professional activities (improvement of vocational self-directed humanitarian student activity through the use of cognitive learning strategies; using of professionally-oriented role-playing and business games to simulate professional activity of future engineers; applicability of the projects as a means of integration of humanitarian and professional knowledge of students) are chosen. The model of professionally oriented humanitarian preparation of engineering profile specialists in the universities is developed. Experiments confirmed the validity of the developed model and pedagogical conditions.

Key words: principle of professional orientation, professional competencies, humanitarian preparation, complex of pedagogical conditions, model of professionally oriented humanitarian preparation of engineering profile specialists in the universities.

Підписано до друку 4.05.2011 р.
Формат 60x84 1/16. Гарнітура «Times».
Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 28

Редакційно-видавничий відділ
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
вул. М. Кивоноса, 2, м. Тернопіль, 46027